Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport
Nr 1973:7

Göteborg
BJÖRLANDA nr 171, Rödjan
Röse och stensättning br.å.
Undersökningsrapport
Inv. nr 49292
Fyndrapporter 1974

Dnr 222/0912 10 DEC. 1975

Riksantikvarieämbetet
Statens Historiska Museum
Box 5405
114 84 STOCKHOLM
Dnr 681/75

Göteborgs ark. museum
Skärgårdsgatan 4
414 58 GÖTEBORG

Riksantikvarieämbetet får meddela, att riksantikvarien vid föredragning den 30 oktober 1975 har beslutat, att fynden från undersökning av röse och stensättning å Rödjan 1:3, Björlanda Rödjan 171, Björlanda sn, Bo, utförd av Johan Wigforss

tillföres Göteborgs ark. museum

Fynden har ~~ej~~ begärts av Eder. Fynden ej insända av Er

~~Fynden jämte förteckning över dem kommer att översändas genom Statens Historiska Museum.~~

Stockholm den 30 oktober 1975

För riksantikvarieämbetet

Margareta Biörnstad

Margareta Biörnstad

RIKSANTIKVARIEÄMBETET
FORNMINNESAVDELNINGEN
STORGATAN 41
STOCKHOLM Ö
Tel. 22 89 00

276/0912/73

F 5324/73

Göteborgs arkeologiska museum

befullmäktigas härmed att — efter skedd tillsägelse till jordens ägare eller innehavare — under loppet av år 1973 företaga undersökning av fornlämning nr 12:171 inom arbetsområde Ö om BP i stadsdelarna Arendal och Sörred, Göteborg.

med åliggande för fullmaktens innehavare

att före förrättningens påbörjande träffa överenskommelse, skriftlig eller i vittnens närvaro, med jordens ägare eller innehavare huruvida och till vilket belopp ersättning för skada i följd av förrättningen må utgå,

att omedelbart efter förrättningen { ~~återställa fornlämningen i dess förutvarande skick,~~ borttaga fornlämningen,

att till riksantikvarieämbetet dels *omedelbart* insända skriftligt meddelande, när förrättningen är utförd, dels ock *senast en månad* efter förrättningens avslutande, om icke annorlunda överenskommes, inlämna såväl rapport över verkställd förrättning som fynd och övrigt material, samt

att i övrigt ställa sig till efterrättelse bestämmelserna i lagen den 12 juni 1942 om fornminnen; och rekommenderas fullmaktens innehavare härmed hos alla vederbörande till det bästa.

Denna fullmakt bör medhavas vid förrättningen för att vid behov företes för vederbörande.

OBS.! Fynd, som kräva skyndsamma konserveringsåtgärder, böra omedelbart insändas till ämbetet, väl emballerade samt försedda med fyndförteckning.

Stockholm den 12 september 1973

Erik B Lundberg

Erik B Lundberg

Gustaf Trotzig

Fullmaktens innehavare bör, innan förrättningen påbörjas, om möjligt sätta sig i förbindelse med

Ämbetets ombud i orten är

SRA 52867

Onr. 9/75

RÖDJAN BJÖRLANDA 171
RÖSE OCH STENSÄTTNING BRONSALDER

RÖDJAN BJÖRLANDA 171
RÖSE OCH STENSÄTTNING BRONSALDER

Starkt skadat röse troligen med kista och en oregelbunden stensättning. Båda med slagen flinta men utan gravfynd. Troligen bronsålder. Två C14-dateringar till 800 respektive 1100-tal e Kr.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER
Läge: Fastigheten Rödjan 1:3 i Björlanda, Göteborg.
Tidigare benämning: 12:171.
Grävningsorsak: Planerad industriexploatering.
Grävningstid: 1-14 augusti 1973.
Arbetstid i fält: 160 arkeologtimmar och 240 grovarbetstimmar.
Undersökt yta: 48 kvm, anläggning 1 och 104 kvm, anläggning 2.
Platsledare: Johan Wigforss.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR
Två C14-analyser på kol, ett från varje anläggning, har utförts av laboratoriet för isotopgeologi i Stockholm (St 4610 och 4611). Se Exkurs 2.

TOPOGRAFI (fig 1)
Fornlämningarna var belägna på ett bergsparti söder om Torslandavägen och öster om nerfarten till BP:s raffinaderi i Syrhåla. Området ligger intill det bronsålderssund som vid en vattennivå av 10 m över nuvarande sträckt sig tvärs igenom Hisingen från Syrhåla i söder upp till Björlanda kile i norr. Fornlämningarna ingår således i det komplex av rösen och oregelbundna stensättningar som funnits i anslutning till detta bronsålderssund (not 1).

Röset, anläggning 1, låg på bergets högsta del ca 32 m över havet. Ca 30 m söder därom på en något lägre avsats låg den oregelbundna stensättningen, anläggnig 2. Från fornlämningarna har man vid utsikt främst mot söder och hamninloppet vid Göta älv och södra delen av det forna bronsålderssundet. Området består av bergsmark med främst tall- och ljungvegetation. Strax söder om stensättningen går en stengärdesgård i ungefär öst-västlig riktning.

A N L Ä G G N I N G 1, R Ö S E
UTSEENDE FÖRE UNDERSÖKNING (fig 6)
Röset har endast varit känt sedan 1954 då det upptecknades av John Bunyan Johansson (hans beteckning F 50 a). Det utgjordes av ett mindre hopplockat röse eller kummel på berghällen ca 2 m i diam och 0,5-0,6 m högt bestående av 0,2-0,6 m stora stenar samt en häll ca 1,0x0,5 m och 0,2 m tjock. Dessutom

fanns en del mindre stenar och stenflisor troligen efter eldning i sen tid. Röset var utom i nordost omgivet av stenpackade klyftor eller avsatser. Framför allt i nordväst fanns mycket nerrasad sten huvudsakligen 0,3-0,5 m stora liggande jordfritt. Denna nordvästra klyfta låg på 2-2,5 m lägre nivå än själva röset. De övriga klyftorna var täckta av vegetation ur vilken en del stenar stack upp.

2 m väster om röset fanns intill en liten avsats en kistliknande konstruktion ca 0,7 m stor, vilken ej redovisats vid tidigare registreringar (fig 7).

ARBETSBESKRIVNING
Röset plockades ner och togs bort utan kvarstående profil. Klyftorna avtorvades, rensades och nergrävdes skiktvis. I nordvästra klyftan utgrävdes ena hälften först. Någon profil dokumenterades ej. Kistan nergrävdes skiktvis i sin helhet. Allt kol vilket ej bedömdes vara helt recent insamlades.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER
R ö s e t visade sig helt igenom bestå av ett stenmaterial av den karaktär som tidigare beskrivits. Ingen jordfyllning fanns. I botten på den jämnt välvda berggrunden fanns endast litet mossa,barr och sot. Det senare tyder på att man eldat i sen tid. Inga sprickor eller klyftor i berggrunden fanns på den högsta delen av berget där röset låg. Inga som helst fynd gjordes i röset. Troligen var detta kummel helt hopplockat i sen tid av resterna efter ett större röse som kan ha täckt den intilliggande kistan (fig 2 och 6).

Kistan (fig 3, 7 och 8) var uppbyggd av flata hällar. Fasta i marken fanns tre stående hällar vilka utgjorde långsidorna och ena gaveln. Gavelhällen lutade inåt. Kistan var orienterad i nordost-sydväst och hade ett yttermått av 0,6x0,45 m. Möjligen kan en lös häll stående vid södra ändan ha utgjort den andra gaveln. Knappt en meter väster om kistan fanns dessutom en på berget löst liggande häll 0,75 m lång och 0,2-0,35 m bred och 0,05 m tjock. Ytan på denna verkade eldpåverkad. Intill den nordöstra gaveln stod en häll 0,33 m lång, 0,25 m hög och 0,05 m tjock. Inne i kistan fanns en snedställd häll stående på kant och delvis in under gavelhällen två på kant ställda flata stenar 0,2 m stora, de sistnämnda är ej med på planen (fig 3).

Vid genomgrävning av kistan kunde konstateras att förna- och humuslagret, 5-7 cm tjockt, fanns ner till kisthällarnas underkant. Därunder fanns en brunjord med vittringsgrus. Delvis under den östra långsideshällen överst i brunjorden och en bit ner i denna fanns en liten kolkoncentration (fynd 5, fig 3).

Denna bedömdes ej kunna vara recent då inga spår av eldning i själva kistan tidigare kunnat iakttagas vare sig på hällarna eller i jorden. Kolet har C14-daterats till 880±105 e Kr (se exkurs 2). Strax under kolet likaledes i brunjorden fanns spridda flintavslag, fynd 4, längs den 0,2 m breda klyfta som fanns intill avsatsen i berget. Flintan fanns ner till botten av klyftan.

D e n v ä s t r a k l y f t a n var ca 12 m lång och 1,5-5 m bred. Den bestod framför allt i norra delen av jordfritt liggande stenar. Stenarna var mestadels rundade 0,3-0,5 m stora men flertalet upp till 1 m stora block fanns. Ända ner till 1 m djup fanns dessa stenar utan jordfyllnad. Under de lösa stenarna fanns 1-2 skikt stenar i jordfyllnad=humusjord som låg på en brunjord. Mellan stenarna eller överst i brunjorden fanns spridd flinta, fynd 1.

D e n ö s t r a k l y f t a n bestod av tre partier med stenar packade i jord. Stenarna var 0,2-0,5 m stora rundade och låg i 1-2 skikt. Under stenarna fanns den tidigare iakttagna brunjorden. På ett ställe påträffades en flintkoncentration (fynd 3, fig 2) liggande under stenarna.

49292: Fyndtabell

Fynd nr	Kol	Flinta avslag		Flinta övrig		Flinta redskap			Övrigt		
	gr	st	gr	st	gr	art	st	gr	art	st	gr
:1-2 1		23	266	35	1379						
:3-6 2		30	154	25	908	Avsl m ret	4	92	Fossil	1	6
:7						Tillsl flintst	1	143			
:8-9 3		6	57	2	5						
:10-11 4		4	27	2	2						
:12-13 5	4	1	3						C14 (se exkurs 2)		
Summa	4	64	507	64	2294		5				

FYNDBESKRIVNING
Den största delen av flintan utgörs av grå, matt och något grovkornig flinta. Bland avslagen dominerar de avslag som har sitt största mått på bredden, vilket är utmärkande för bronsåldersflintan. Bland den flinta som icke är avslag (d v s "flinta övrig" i tabellen) finns såväl en hel del med negativa slagmärken som en del frostsprängda bitar.

A N L Ä G G N I N G 2, S T E N S Ä T T N I N G O R E G E L B U N D E N
UTSEENDE FÖRE UNDERSÖKNING
Stensättningen var ca 4-5 m i diam och 0,1 m hög. I den helt ljungbevuxna ytan kunde enstaka stenar 0,1-0,3 m stora ses. Begränsningen var något oklar särskilt i norr. Bevuxen med några enbuskar.

ARBETSBESKRIVNING
Stensättningen frilades genom avtorvning och rensning. En profil i riktning nordost-sydväst utlades. Anläggningen nergrävdes skiktvis över hela ytan. Profilbänken utgrävdes sist. Ett parti i norra delen

om ca 1 m i diam alldeles under en flerstammig tall kunde ej utgrävas. I övrigt utgrävdes anläggningen ner till berggrunden.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER
(fig 4,5 och 9)
Stensättningen visade sig bestå av tät, jämn och vällagd stenpackning med påfallade jämn stenstorlek. Stenarna var huvudsakligen 0,1-0,25 m stora. Enstaka upp till 0,4 m stora stenar fanns. Stensättningen begränsades av berg i dagen utom i norr. I norra delen d v s norr om den omtalade tallen var stenpackningen något glesare. Trots den närbelägna gärdesgården som låg endast ca 3-4 m från stensättningen så kunde inte påvisas några skadade partier av stensättningen. Stenarna låg huvudsakligen i 2 skikt i moig humusjord. Det undre stenlagret var av ungefär samma karaktär som det övre. Inga hällar förekom. Inte någonstans i anläggningen fanns spår av gravfynd d v s brända ben eller keramik. Inte heller någon konstruktion eller rester av sådan påträffades. I västra delen söder om profilen fanns en klyfta som var ca 0,6-0,7 m djup från stensättningens yta räknat. I botten av denna klyfta fanns emellertid bara en orörd mycket hård morän.

Fynden i anläggningen utgjordes av en stor mängd flinta som fanns på olika nivåer. Dessutom fanns en del kolbitar i en liten koncentration mellan och under de undre stenarna (fynd 5, fig 4). Detta kol har daterats till 1 145±105 e Kr (se exkurs 2). Beträffande flintan är en hel del avslag. Fynd 1 låg ovanpå stenpackningen, medan fynd 2 insamlades mellan och under stenarna i det översta stenlagret. I botten av anläggningen togs fynd 3. Fynd 1-3 insamlades över hela ytan. Fynd 4 slutligen utgjordes av en koncentration (fig 4) mellan de båda stenlagren.

Fyndtabell

	Fynd nr	Kol	Flinta avslag		Flinta övrig		Flinta redskap			Övrigt		
		gr	st	gr	st	gr	art	st	gr	art	st	gr
:14-15	1		9	167	18	1109						
:16-18	2		35	258	222	10285	Flinta m ret	1	25			
:19-21	3		88	1249	364	15122	Kärnor	3	382			
:22							Avsl m ret	2	47			
:23-24	4		33	728	4	87						
:25-27	5	4	4	5	2	3				C14(se exkurs 2)		
	Summa	4	169	2407	610	26606		6				

FYNDBESKRIVNING
I flintmaterialet såväl bland avslagen som den övriga flintan, d v s den som ej utgörs av avslag, dominerar klart den grå, matta och grovkorniga flintan. I den övriga flintan finns en stor andel frostsprängda bitar vilka ej synes vara slagna. En del block har kunnat sättas ihop av flera mindre frostsprängda bitar vilket kan tyda på att flintan blivit frostsprängd sedan den hamnat i anläggningen. Svallade klumpar finns i mycket liten utsträckning. Vid bedömningen av

andelen avslag måste hänsyn tas till den dåliga flintkvaliteten. Avslagskarakteristika såsom slagbula, slagvågor etc är svåra att iakttaga i den grovkorniga flintan, varför mängden avslag troligen är större än vad som framgår av fyndtabellen. En del av den övriga flintan kan således innehålla avslag eller ha negativa slagmärken utan att detta klart kan bestämmas. Någon datering av flintmaterialet kan inte göras utifrån det ringa antalet redskap. Avslagsmaterialet kan dock inte frånkännas ett visst drag av "bronsålderskaraktär" genom det betydande inslaget av stora och breda avslag. Detta drag är påfallade särskilt i den lilla depån av flintavslag i fynd 4.

SAMMANFATTNING OCH TOLKNING

R ö s e t, anläggning 1, utgjordes av en liten sekundärt upplagd stensamling eller kummel samt 2 m därifrån en liten kista ca 0,6 m lång av kantställda hällar och några lösa hällar. Omkring bergklacken med stensamlingen och kistan fanns klyftor i berget. En av dessa var fylld med stora mängder jordfritt liggande stenar. I klyftorna fanns slagen flinta men inga spår av gravfynd. Kol under en av kistans långsideshällar har daterats till 880±105 e Kr. Rösets ursprungliga form kan ej bestämmas men med tanke på den mycket stora stenmängden i en av klyftorna har röset säkerligen ursprungligen varit avsevärt större och kan ha täckt kistan. Dessutom har troligen mycket sten tagits till den bara ca 35 m från röset belägna stengärdesgården. Kistan kan i varje fall inte avfärdas såsom uppbyggd i sen tid. Hällarna stod ganska stadigt och spår av eldning i den kunde ej ses. Möjligheten att kistan kan ha varit den ursprungliga gravkistan kan därför ej uteslutas. Om röset täckt kistan har denna dock ej kunnat ligga centralt i röset. Emellertid finns exempel på gravkistor vars läge ej behöver vara i centrum av anläggningen (not 2). En viss mängd flintavslag med genomgående korta och breda avslag styrker teorin om röset som ett bronsåldersröse. Någon förklaring till C14-värdet kan ej ges.

S t e n s ä t t n i n g e n, anläggning 2, var av den i göteborgstrakten typiska och vanliga oregelbundna karaktären. Den var välbyggd med tätt lagda jämnstora stenar. Inga skador eller ingrepp i anläggningen kunde konstateras. Den saknade dock helt gravfynd eller konstruktion men innehöll däremot rikligt med flinta. Flintan var till stor del frostsprängd. Dock fanns rätt stor mängd flintavslag som i likhet med flintan i röset mycket väl kan vara från bronsåldern. Kol från anläggningen har daterats till 1 145±105 e Kr. Någon förklaring till avsaknaden av gravfynd eller till den märkliga C14-dateringen kan för närvarande ej ges. Flera oregelbundna stensättningar har kunnat dateras till övergången bronsjärnålder (not 3). Emellertid finns även ett flertal

daterade till olika perioder inom järnåldern medan den största gruppen har osäker datering (not 4).

SUMMARY
The excavation comprised a heavily destroyed cairn and an irregular stone setting on the island of Hisingen in the city of Gothenburg (fig. 1). The area is situated near a Bronze Age strait bordered by a large number of graves from the same period. The cairn (figs. 2 and 6) lacked grave goods but close to the remains of the cairn, piled up in recent times, there was a small cist built of slabs (figs. 3,7, and 8) which may have been the burial cist of the cairn. Charcoal found underneath the cist has been dated by C14 analysis to 880±105 A.D. The irregular stone setting was well built and apparently undisturbed (figs. 4,5 and 9) but lacked rave goods and structures. It contained, however, large amounts of chipped flints as well as a considerable number split by frost action. Charcoal from the stone setting has been dated by C14 to 1145±105 A.D. The flint finds, both from the cairn and the stone setting, do however show Bronze Age characteristics.

Johan Wigforss

Noter:

1) Se mera härom bl a Olsson, H. Bronsåldersundet och
Cullberg, Kj. Hisingens fornlämningar, kommentar till två kartor. I Göteborgs arkeologiska museums årstryck 1970. Göteborg 1971.
2) se t ex Wigforss, J. 12:57 Röse och stensättningar. I Fyndrapporter 1970:1. Göteborg 1970.
3) Cullberg, Kj. Oregelbundna stensättningar i Västra Frölunda. I Västergötlands fornminnesförenings tidskrift 6 delen 6 häftet. Skara 1967. Sid 44 ff.
4) Sammanställning av S.Andersson i Fyndmeddelanden nr 10. Göteborg 1972. Sid 18.

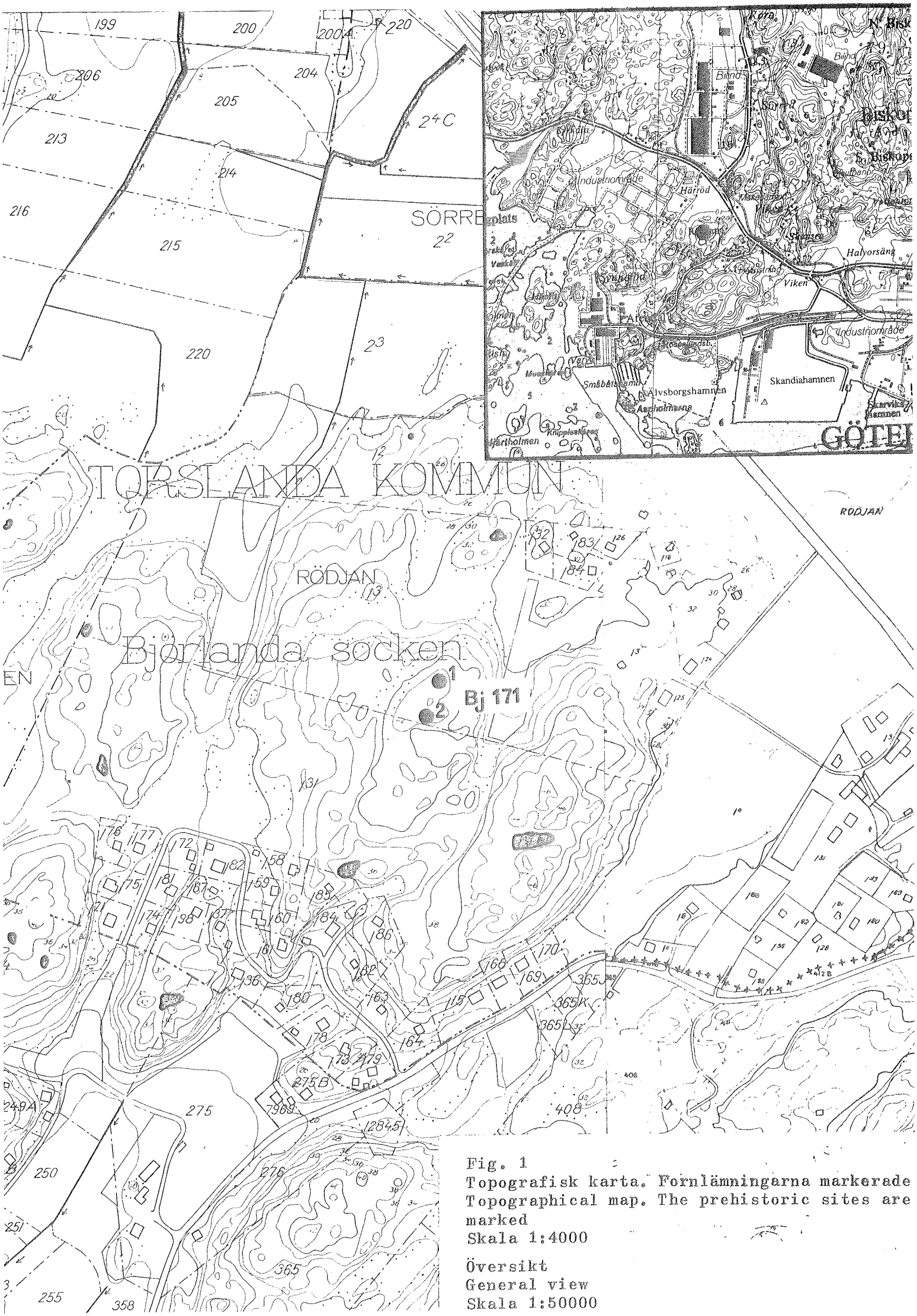

Fig. 1
Topografisk karta. Fornlämningarna markerade
Topographical map. The prehistoric sites are marked
Skala 1:4000

Översikt
General view
Skala 1:50000

Bj 171 PLAN

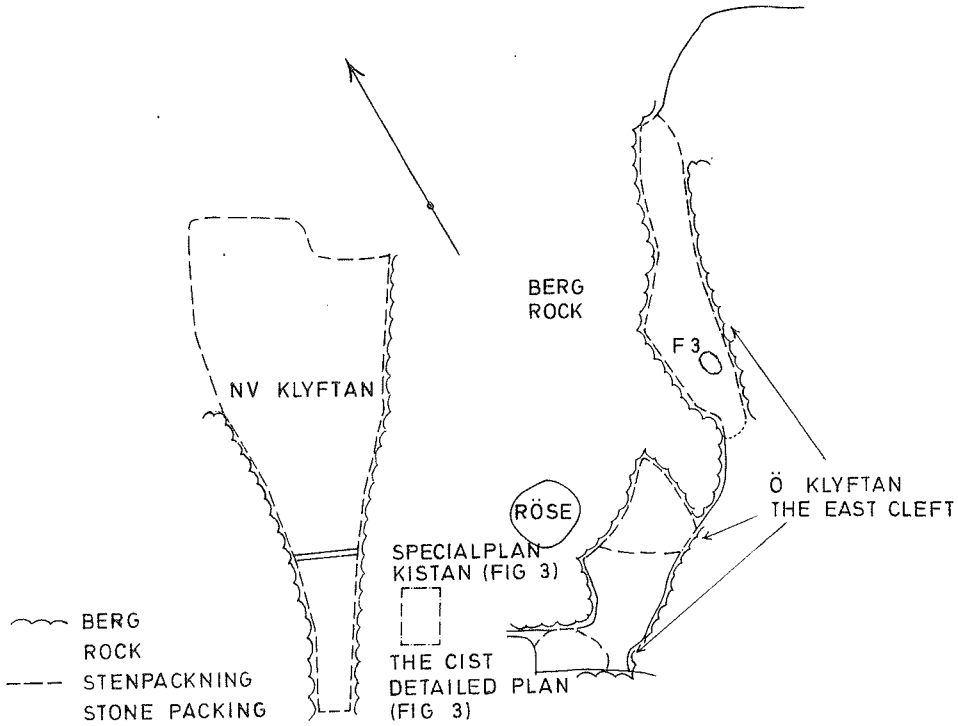

FIG 2

SKALA 1:200

KISTAN. SPECIALPLAN
THE CIST. DETAILED PLAN

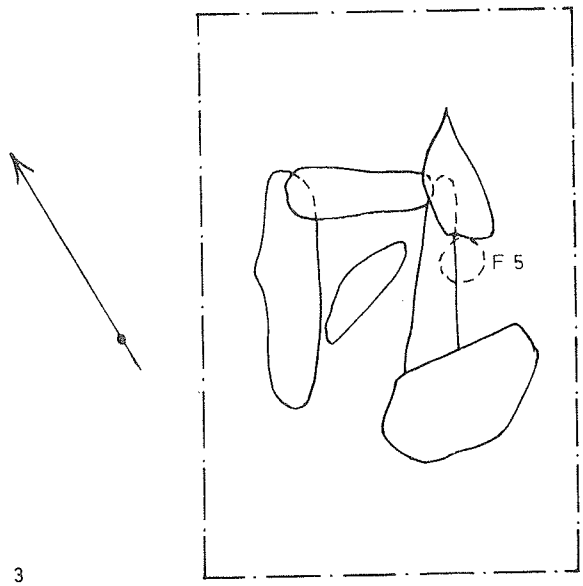

FIG 3

SKALA 1:20

FIG 2-3

Bj 171 PLAN

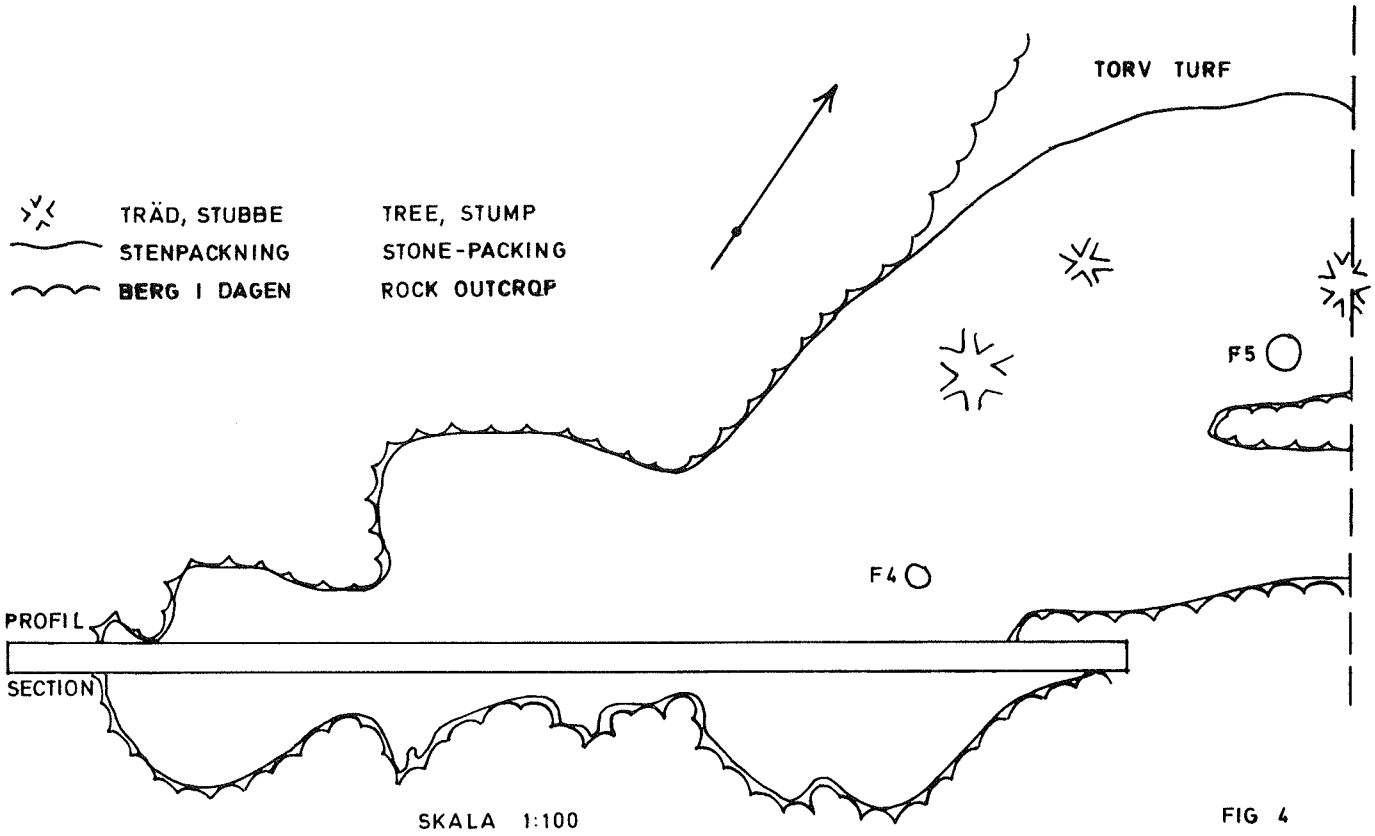

FIG 4

PROFIL
SECTION

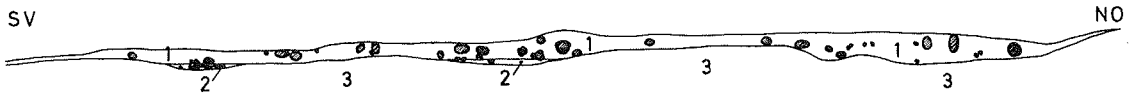

	LAGERBETECKNING	DESIGNATION OF LAYERS
	1 FÖRNA + HUMUS	RAW HUMUS
	2 HÅRD MORÄN	HARD MORAINE
SKALA 1:100	3 BERG	ROCK

FIG 5

FIG 4-5

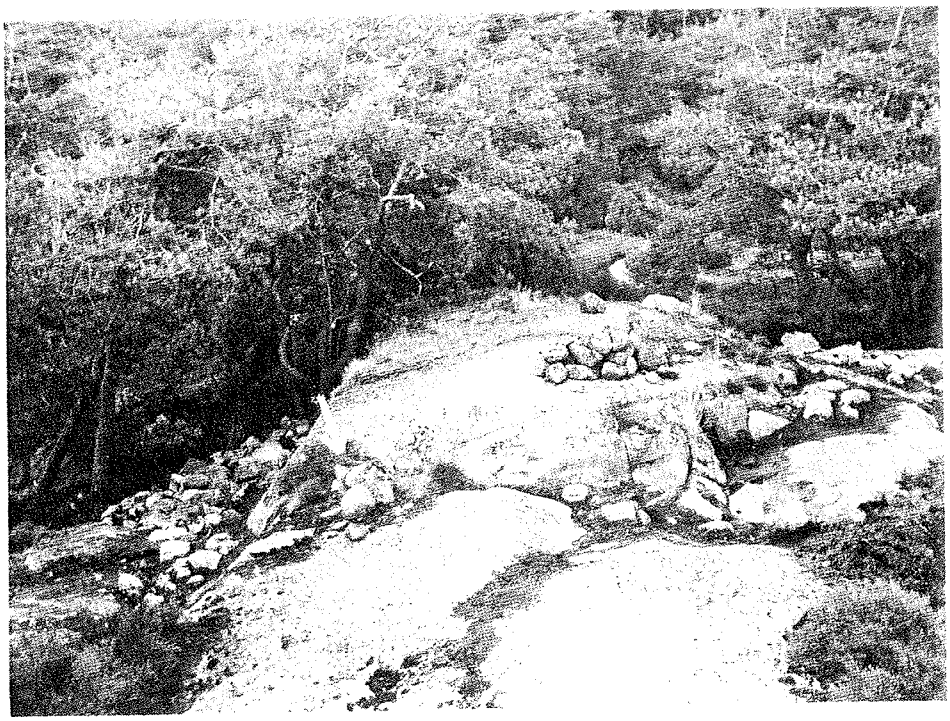

Fig 6
Röset, anläggning 1, med kista (pil) och klyftor efter avtorvning,från söder.

The cairn, structure 1, with the cist (arrow) and clefts after removal of the turf. View from the south.

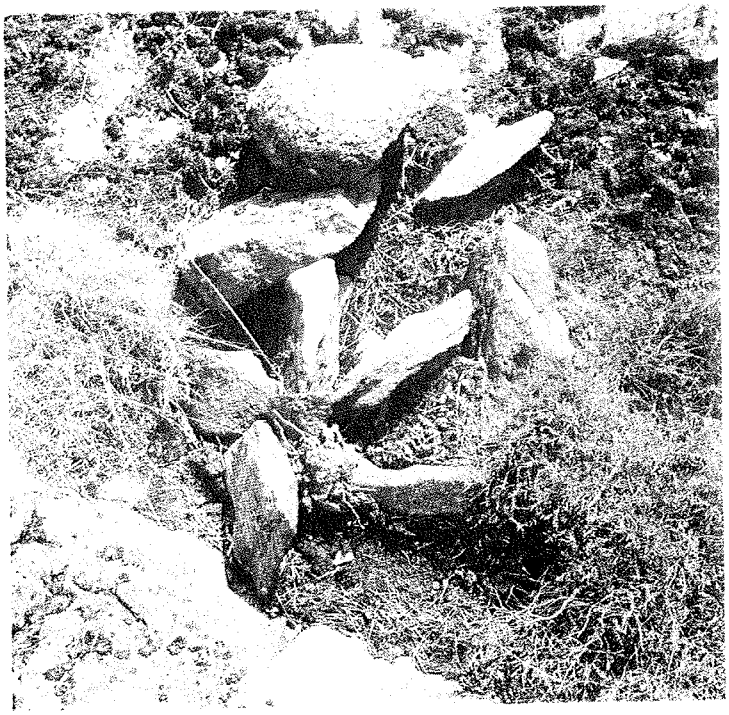

Fig 7
Anläggning 1, kistan, före undersökning, från norr.
Structure 1, the cist, before excavation. View from the north.

Fig 8
Kistan under utgrävning, från norr.

The cist during excavation, seen from the north.

Fig 9
Stensättningen, anläggning 2, efter avtorvning. Från väster.

The stone setting, structure 2, after removal of turf. View from the west.